

ΣΥΝΤΟΜΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ COVID-19 ΣΤΙΣ ΣΥΜΒΑΤΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

31 MARCH 2020 • ARTICLE

Η εμφάνιση του ιού COVID-19 και η ταχύτατη εξάπλωσή του σε παγκόσμια κλίμακα με τη μορφή πανδημίας έχει ήδη σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία των πολιτών και των κοινωνιών. Ταυτόχρονα, έχει επηρεάσει αναπόφευκτα και την εξέλιξη και την προοπτική των οικονομικών συναλλαγών.

"Η έννοια της «ανωτέρας βίας» δεν ορίζεται ρητά στο Ελληνικό δίκαιο, αλλά έχει διαπλασθεί από τη θεωρία και τις αποφάσεις των Δικαστηρίων με γνώμονα τη βασική αρχή του δικαϊκού μας συστήματος."

Οι πρώτες αρνητικές συνέπειες σε σημαντικούς τομείς της εγχώριας και παγκόσμιας οικονομίας έχουν ωθήσει τις κυβερνήσεις στη λήψη σειράς μέτρων που αποσκοπούν αφ' ενός στην πρόληψη και τον περιορισμό της εξάπλωσης του φαινομένου, αφ' ετέρου στην προσωρινή στήριξη των πολιτών και των επιχειρήσεων. Ωστόσο, έντονη και διαρκώς αυξανόμενη είναι η ανησυχία όλων για τις επιπτώσεις της πανδημίας στην εξέλιξη των συμβατικών σχέσεων στους διάφορους τομείς δραστηριότητάς τους.

Ενώπιον, λοιπόν, ενός φαινομένου που αναμφίβολα υπερβαίνει τις προβλέψεις των περισσότερων από εμάς, το βασικό ερώτημα που προκύπτει είναι εάν στο Ελληνικό δίκαιο υφίσταται πλαίσιο κανόνων που ρυθμίζουν την εξέλιξη των συμβατικών σχέσεων σε περίπτωση συνδρομής εκτάκτων συνθηκών και πιο συγκεκριμένα αν αναγνωρίζεται η έννοια της «ανωτέρας βίας», αν αυτή στοιχειοθετείται εν προκειμένω λόγω της πανδημίας και, σε καταφατική περίπτωση, πώς δύναται να επιδράσει στην εξέλιξη μίας σύμβασης, ιδίως εάν οι συμβαλλόμενοι δεν έχουν

περιλάβει όρο που ρυθμίζει ένα τέτοιο ενδεχόμενο?

ΤΙ ΣΥΝΙΣΤΑ «ΑΝΩΤΕΡΑ ΒΙΑ»

Η έννοια της «ανωτέρας βίας» δεν ορίζεται ρητά στο Ελληνικό δίκαιο, αλλά έχει διαπλασθεί από τη θεωρία και τις αποφάσεις των Δικαστηρίων με γνώμονα τη βασική αρχή του δικαϊκού μας συστήματος ότι ένας συμβαλλόμενος έχει ευθύνη για κάθε αθέτηση υποχρέωσής του, εφόσον αυτή μπορεί να αποδοθεί σε δόλο ή αμέλειά του. Η τελευταία υφίσταται όταν δεν καταβάλλεται η επιμέλεια που απαιτείται στις συναλλαγές. Σε περίπτωση, λοιπόν, που προκύψει ένα γεγονός το οποίο δεν μπορεί να αποδοθεί σε δόλο ή αμέλεια ενός συμβαλλόμενου και το οποίο δεν μπορούσε να προβλεφθεί από τον μέσο επιμελή και συνετό άνθρωπο, το γεγονός αυτό χαρακτηρίζεται «τυχερό». Στην κατηγορία των «τυχερών γεγονότων» ανήκει και η ανωτέρα βία. Ως τέτοια δύναται να χαρακτηριστεί ιδιαίτερα κάθε γεγονός το οποίο αντικειμενικά καθιστά αδύνατη την τήρηση κάποιας υποχρέωσης και, κρινόμενο βάσει των ειδικότερων συνθηκών της εκάστοτε περίπτωσης, είναι απρόβλεπτο και μη δυνάμενο να αποτραπεί ακόμη και με τη λήψη μέτρων άκρας επιμέλειας και σύνεση (δηλαδή δεν μπορούσε να προβλεφθεί όχι μόνον από τον μέσο, αλλά ακόμη και από τον ακραία επιμελή και συνετό συναλλασσόμενο). Έτσι, έχει κριθεί ότι γεγονότα όπως σεισμοί, πλημμύρες, ανεμοθύελλες, καθώς και η διαταγή της αρχής που επιβάλλει την τήρηση ορισμένης συμπεριφοράς, εφόσον είναι αναπότρεπτη, εμπίπτουν στην έννοια της ανωτέρας βίας. Αντιθέτως, έχει κριθεί ότι δεν αποτελούν ανωτέρα βία πχ η οικονομική κρίση από μόνη της, η οικονομική δυσχέρεια ή η έντονη θαλασσοταραχή -αν μπορούσε να προβλεφθεί βάσει των ενδείξεων και των κανόνων της ναυτικής τέχνης ή από τα δελτία πρόβλεψης καιρού.

Με βάση τα ανωτέρω, η πανδημία του COVID-19 φαίνεται κατ' αρχήν να στοιχειοθετεί τη συνδρομή «ανωτέρας βίας», στο βαθμό που συνιστά γεγονός που δεν μπορούσε να προβλεφθεί ή αποτραπεί όχι μόνον από τον μέσο, αλλά ακόμη και από τον ακραία επιμελή και συνετό συναλλασσόμενο. Αυτή η θέση ενισχύεται ουσιαστικά και από τις διαδοχικές έκτακτες νομοθετικές παρεμβάσεις της Πολιτείας για την προσωρινή αναστολή εκπλήρωσης των υποχρεώσεων πολιτών και επιχειρήσεων προς τις φορολογικές, κοινωνικοασφαλιστικές και λοιπές αρχές, ως ένα πρώτο μέσο περιορισμού των συνεπειών του απρόβλεπτου και αναπότρεπτου αυτού γεγονότος. Πολύ περισσότερο δε ενισχύεται η εν λόγω άποψη από τη στιγμή που στις πιο πρόσφατες από αυτές τις παρεμβάσεις γίνεται πλέον σαφέστατη αναφορά σε «ανωτέρα βία». Μολονότι η αναφορά αυτή δεν είναι δεσμευτική για μία τυχόν μετέπειτα δικαστική κρίση, είναι δεδομένη και προφανής η βαρύτητα που θα διαδραματίσει.

"Μολονότι η αναφορά αυτή δεν είναι δεσμευτική για μία τυχόν μετέπειτα δικαστική κρίση, είναι δεδομένη και προφανής η βαρύτητα που θα διαδραματίσει."

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΒΙΑΣ ΣΤΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ

Ποιές είναι, όμως, οι συνέπειες της ανωτέρας βίας, στο πεδίο των συμβάσεων? Τι συμβαίνει όταν εξαιτίας της είναι αδύνατη σε κάποιες περιπτώσεις η εκπλήρωση συμβατικών υποχρεώσεων στον αρμόζοντα και συμφωνημένο τόπο ή χρόνο ή κατά το συμφωνημένο τρόπο, στο σύνολό τους ή εν μέρει? Το Ελληνικό δίκαιο περιλαμβάνει ένα πλέγμα διατάξεων με το οποίο ρυθμίζεται η ανώμαλη εξέλιξη μίας σύμβασης που οφείλεται σε γεγονός για το οποίο ένα συμβαλλόμενο μέρος δεν έχει ευθύνη: Είναι δυνατόν το συμβαλλόμενο αυτό μέρος να απαλλαγεί από κάθε σχετική υποχρέωση εφόσον αποδείξει ότι η αδυναμία του οφείλεται σε γεγονός για το οποίο δεν έχει ευθύνη. Επισημαίνεται, όμως, ότι ταυτόχρονα, με βάση την καλή πίστη, τα αρμόζοντα συναλλακτικά ήθη και το νόμο, θα πρέπει ο

συμβαλλόμενος αυτός να προβεί άμεσα σε κάθε αναγκαία ενέργεια που θα μπορούσε να συνδράμει στην αποτροπή ή έστω στον περιορισμό των αρνητικών συνεπειών για τον αντισυμβαλλόμενο του και στον περιορισμό πρόκλησης τυχόν ζημίας σε αυτόν: Έτσι, οφείλει να ειδοποιήσει τον αντισυμβαλλόμενο του και να του αποδώσει καθετί που περιήλθε σε αυτόν λόγω της αδυναμίας εκπλήρωσης των υποχρεώσεών του συνεπεία της ανωτέρας βίας.

Σημειωτέον επίσης ότι η λόγω ανωτέρας βίας μη δυνατότητα εκπλήρωσης μίας υποχρέωσης από έναν συμβαλλόμενο δεν συνεπάγεται την απαλλαγή του και από τις λοιπές υποχρεώσεις του που απορρέουν από την ίδια σύμβαση, στο βαθμό που οι υποχρεώσεις αυτές δεν επηρεάζονται από τη συνδρομή της ανωτέρας βίας και η σύμβαση ευλόγως συνεχίζεται. Για παράδειγμα, σε περίπτωση μίσθωσης ακινήτου, η μη καταβολή ολοκλήρου ή μέρους του μισθώματος για όσο διαρκεί το γεγονός ανωτέρας βίας δεν απαλλάσσει τον μισθωτή από την εκπλήρωση των λοιπών υποχρεώσεών του απορρέουν από τη σύμβαση, όπως η πληρωμή των κοινοχρήστων ή των δημοτικών τελών ή η καλή χρήση του μισθίου. Ή ακόμη, σε περίπτωση σύμβασης διαχείρισης ξενοδοχείου που η λειτουργία του αναστέλλεται λόγω ανωτέρας βίας, ο ιδιοκτήτης του θα πρέπει να προβεί στις αναγκαίες εργασίες συντήρησης που τον βαρύνουν συμβατικά ώστε το ξενοδοχείο να είναι έτοιμο προς λειτουργία αμέσως μετά τη λήξη της αναστολής λειτουργίας, παρότι ενδεχομένως δικαιούται να μην καταβάλει την οφειλόμενη αμοιβή διαχείρισης για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα.

Εξάλλου, σημαντικό παράγοντα στάθμισης των ανωτέρω αποτελεί ο βαθμός επιμέλειας του κάθε συμβαλλομένου και η τυχόν γνώση του περί των καταστροφικών συνεπειών του COVID-19, ώστε να κριθεί αν θα μπορούσε ν' αποφύγει την περιέλευσή του σε κατάσταση αδυναμίας. Από την άποψη αυτή σημαντικό στοιχείο είναι και ο χρόνος σύναψης της σύμβασης, αφού είναι σαφές ότι δεν μπορεί να κριθεί με τον ίδιο τρόπο η σύμβαση που συνήφθη κατά τα αρχικά στάδια εκδήλωσης του ιού σε σχέση με μία σύμβαση που καταρτίστηκε όταν η εξάπλωση ήταν πλέον ραγδαία και οι επερχόμενες συνέπειές της ορατές. Σε κάθε περίπτωση, τα όποια απρόβλεπτα γεγονότα ισχυριζόμενης ανωτέρας βίας θα πρέπει να αποδεικνύεται ότι επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό την επιχειρηματική δραστηριότητα όσων τα επικαλούνται, ώστε να αποφεύγονται γενικεύσεις και απόπειρες κακόπιστης αποφυγής εκπλήρωσης συμβατικών υποχρεώσεων κατά τρόπο καταχρηστικό και αντίθετο στα συναλλακτικά ήθη.

Τέλος θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το Ελληνικό δίκαιο προβλέπει επίσης ότι σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η συμβατική παροχή δύναται να καταστεί υπέρμετρα επαχθής, δηλαδή μη συμφέρουσα ή ακόμη και αδύνατη, λόγω απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών και των περιστατικών στα οποία στήριξαν τη συμφωνία τους τα συμβαλλόμενα μέρη (ενεργώντας με καλή πίστη και σύμφωνα με τα συναλλακτικά ήθη), το Δικαστήριο θα μπορούσε να διατάξει την αναπροσαρμογή της οφειλόμενης παροχής ή τη λύση της σύμβασης. Συνεπώς, οι παρούσες συνθήκες θα μπορούσαν σε κάθε περίπτωση -ακόμη κι αν ήθελε κριθεί ότι δεν υφίσταται ανωτέρα βία- να δώσουν έρεισμα για μια τέτοια λύση.

"Βασικά κριτήρια για την επίτευξη οποιασδήποτε απόφασης σχετικά με την ανωτέρα βία είναι το επίπεδο επιμέλειας του κάθε συμβαλλομένου και η τυχόν γνώση του περί των καταστροφικών συνεπειών του COVID-19."

ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

WATSON FARLEY & WILLIAMS

Συνοψίζοντας, η πανδημία του COVID-19 φαίνεται κατ' αρχήν να συνιστά επέλευση «ανωτέρας βίας», στο βαθμό που αποτελεί γεγονός που δεν μπορούσε να προβλεφθεί ή αποτραπεί όχι μόνον από το μέσο αλλά ακόμη και από τον ακραία επιμελή και συνετό άνθρωπο. Ωστόσο, το αν και κατά πόσο τα επιμέρους πραγματικά περιστατικά και οι ειδικές περιστάσεις που σχετίζονται αμέσως ή εμμέσως με την πανδημία του COVID-19 μπορούν ν' αποτελέσουν γεγονότα που θα δικαιολογήσουν την τυχόν μη εκπλήρωση συγκεκριμένης συμβατικής υποχρέωσης ή την αναστολή της για κάποιο χρονικό διάστημα, πρέπει πάντα να κρίνεται κατά περίπτωση. Για το λόγο αυτό είναι σαφές ότι σκοπός του παρόντος είναι μία πρώτη καταγραφή θεμάτων που ανακύπτουν μέχρι τώρα στις συναλλακτικές σχέσεις βάσει του Ελληνικού δικαίου, ως απόρροια της πανδημίας του COVID-19 και δεν αποτελεί γνώμοδότηση στην οποία θα πρέπει να βασιστεί κάποιος. Η ερμηνεία των θεμάτων αυτών θα γίνει από τους νομικούς συμβούλους των ενδιαφερομένων ή και, εφ' όσον απαιτηθεί, από τα Δικαστήρια, πιθανόν μάλιστα και υπό νέο πρίσμα, αφού τα γεγονότα του τελευταίου διαστήματος είναι πρωτόγνωρα σε νομικό και σε ανθρωπιστικό επίπεδο.

Από την πλευρά μας, παρακολουθούμε τις εξελίξεις σε όλα τα επίπεδα και είμαστε στη διάθεσή σας για οποιαδήποτε εξατομικευμένη συμβουλή και καθοδήγηση χρειαστείτε.

Senior Associate Vagelis Lioukos and Trainee Dionysis Pavlioglou also contributed to this article.

KEY CONTACTS

NIKOLAOS KOSTIKAS
PARTNER • ATHENS

T: +30 210 455 7338

nkostikas@wfw.com

VAGELIS LIOUSKOS
COUNSEL • ATHENS

T: +30 210 455 7367

VLioukos@wfw.com

DISCLAIMER

Watson Farley & Williams is a sector specialist international law firm with a focus on the energy, infrastructure and transport sectors. With offices in Athens, Bangkok, Dubai, Dusseldorf, Frankfurt, Hamburg, Hanoi, Hong Kong, London, Madrid, Milan, Munich, New York, Paris, Rome, Seoul, Singapore, Sydney and Tokyo our 700+ lawyers work as integrated teams to provide practical, commercially focussed advice to our clients around the world.

All references to 'Watson Farley & Williams', 'WFW' and 'the firm' in this document mean Watson Farley & Williams LLP and/or its affiliated entities. Any reference to a 'partner' means a member of Watson Farley & Williams LLP, or a member, partner, employee or consultant with equivalent standing and qualification in WFW Affiliated Entities. A list of members of Watson Farley & Williams LLP and their professional qualifications is open to inspection on request.

Watson Farley & Williams LLP is a limited liability partnership registered in England and Wales with registered number OC312252. It is authorised and regulated by the Solicitors Regulation Authority and its members are solicitors or registered foreign lawyers.

The information provided in this publication (the "Information") is for general and illustrative purposes only and it is not intended to provide advice whether that advice is financial, legal, accounting, tax or any other type of advice, and should not be relied upon in that regard. While every reasonable effort is made to ensure that the Information provided is accurate at the time of publication, no representation or warranty, express or implied, is made as to the accuracy, timeliness, completeness, validity or currency of the Information and WFW assume no responsibility to you or any third party for the consequences of any errors or omissions. To the maximum extent permitted by law, WFW shall not be liable for indirect or consequential loss or damage, including without limitation any loss or damage whatsoever arising from any use of this publication or the Information.

This publication constitutes attorney advertising.